

נתונים על סטודנטים ישראלים שלומדים במוסדות זרים¹

מסמך תמציתי זה נכתב בעקבות בקשה של חבר הכנסת אלי כהן לקבלת נתונים על מספר הסטודנטים הישראלים שלומדים במוסדות אקדמיים בחו"ל, בחלוקה לפי סוג התואר (ראשון, שני או שלישי), תחומי הלימוד והרמה החברתית-כלכלית של הסטודנטים.

מבדיקה שערכנו עולה כי אין כיום בידי גורמים רשמיים כלשהם נתונים על מספר הסטודנטים הישראלים הלומדים בחו"ל בחלוקה לפי סוג התואר ותחום הלימוד. כמו כן, אין בנמצא מידע בדבר נתוני הרקע של הסטודנטים שלומדים בחו"ל, ובכלל זה נתונים על הרקע החברתי-כלכלי של הסטודנטים.

במאגר המידע של ארגון ה-OECD אפשר למצוא נתונים כלליים בלבד על מספר הסטודנטים הישראלים הלומדים בחו"ל לפי מדינות היעד. מנתונים אלה עולה כי מספר הסטודנטים הישראלים שלומדים בחו"ל עומד על 16,335 נכון לשנת הדיווח האחרונה של כל אחת מהמדינות ועד לשנת 2019, מהם 8,340 במדינות שחברות ב-OECD ו-7,995 במדינות שאינן חברות ב-OECD.² יש לציין כי שנת הדיווח האחרונה של המדינות שחברות ב-OECD הייתה שנת 2019, אולם לא מסופק מידע על שנת הדיווח האחרונה של המדינות שאינן חברות ב-OECD. ראו בהמשך את נתוני ה-OECD על הסטודנטים הישראלים שלומדים בחו"ל לפי מדינות.

חשוב להדגיש כי נתוני ה-OECD הם חלקיים, שכן הם אינם כוללים מדינות או ישויות שידוע לנו שלומדים בהם סטודנטים ישראלים רבים (דוגמת ירדן ומוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית). כמו כן, לא נכללים בנתונים אלה סטודנטים שלומדים בישראל במוסדות שאינם מוכרים על ידי המועצה להשכלה גבוהה וסטודנטים שלומדים במוסדות בחו"ל במסגרת של לימודים מרחוק.

מנתוני מחקר של ד"ר ח'אלד עראר וד"ר קוסאי חאג' יחיא, שבו נתונים על מספר הסטודנטים הערבים מישראל הלומדים במוסדות זרים, עולה כי בשנת 2018 למדו במוסדות אלה 15,341 סטודנטים ערבים מישראל. בנתונים אלה נכללים גם סטודנטים שלומדים במוסדות אקדמיים בירדן וברשות הפלסטינית, שכאמור אינם נכללים בנתוני ה-OECD. על-פי נתוני המחקר למדו בשנת 2018 בירדן וברשות הפלסטינית 9,241 סטודנטים (1,300 בירדן ו-7,941 ברשות הפלסטינית).³

¹ מוסדות זרים במסמך זה משמעותם מוסדות שאינם ישראלים הנמצאים במדינות או בישויות אחרות.

² OECD.Stat, Enrolment of international students by country of origin: International student matrix by country of origin and country of destination, Extracted: 21 December 2021.

³ מתוך: זאב קריל ונג'יב עמרייה, נייר עבודה בנושא: [חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה](#), אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, ספטמבר 2019.

מחיבור בין נתוני ה-OECD ונתוני החוקרים על מספר הסטודנטים הערבים מישראל שלומדים במוסדות זרים ובפרט בירדן וברשות הפלסטינית, עולה כי **אפשר לאמוד את מספר הסטודנטים הישראלים הלומדים במוסדות זרים בכ-26 אלף (נכון לשנים 2018-2019), מהם כ-60% ערבים**. על אומדן כללי זה יש להחיל את כל ההסתויגויות המתבקשות ממגבלות הנתונים כפי שפורטו לעיל. בנוסף, נתוני האומדן מתייחסים לשנים שקדמו למגיפת הקורונה ויש להביא בחשבון שלמגיפה עשויה להיות השפעה על מספר הסטודנטים הישראלים החדשים שיוצאים כיום ללמוד בחו"ל.

עוד נציין בהקשר זה כי בדיון שהתקיים במליאת הכנסת ב-1 בדצמבר 2021 בהצעת חוק דמי ביטוח לאומי מופחתים לסטודנטים שלומדים במוסדות מוכרים בארץ ובחו"ל, העריכה שרת הפנים איילת שקד שהשיבה להצעה כי "באשר לסטודנטים הלומדים מחוץ לישראל האומדן הזהיר אומר שמדובר על 20,000".⁴

כאמור, אין בנמצא מידע מקיף על סוג התואר ותחומי הלימוד אותם לומדים הסטודנטים, אולם מאינדיקציות שונות אפשר להעריך שחלק גדול מהם, ובעיקר הסטודנטים הערבים, לומדים את מקצועות הבריאות (רפואה ומקצועות עזר רפואיים). בנייר עבודה של אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר שפורסם בשנת 2019 נכללו נתונים על הסטודנטים הערבים מישראל שלומדים באוניברסיטה האמריקנית בג'נין. מנתונים אלה עולה כי בשנת 2017/18 למדו באוניברסיטה בג'נין 5,109 סטודנטים ישראלים⁵ ו-81% מהם למדו את מקצועות הבריאות (31% סיעוד; 18% ריפוי בעיסוק; 8% בריאות סביבתית וחברתית; 7% פיזיותרפיה; 7% רנטגנאות ודימוות; 7% רפואת שיניים; 3% מעבדה רפואית).⁶

כמו כן, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מפרסמת נתונים על היחס בין המועמדים (לפי עדיפות ראשונה) והמתקבלים ללימודים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, מהם אפשר ללמוד על הפער בין הביקוש להיצע אפשרויות הלימוד. מנתוני שנת תשפ"א עולה שהשיעורים הגבוהים ביותר של מועמדים שנדחו מבין המועמדים ללימודי תואר ראשון באוניברסיטאות היו בתחום הרפואה (52.7% מהמועמדים) ובמקצועות העזר הרפואיים (45.1% מהמועמדים).⁷

⁴ דברי הכנסת, [הישיבה השמונים ואחת של הכנסת העשרים וארבע](#), 1 בדצמבר 2021

⁵ על-פי הנתונים בנייר העבודה בשנת 2018/19 כבר למדו באוניברסיטה בג'נין 6,215 סטודנטים מישראל, עלייה של כ-22% בתוך שנה אחת, אולם לא הוצגו נתונים על התפלגות הסטודנטים לפי תחומי לימוד ביחס לשנה זו.

⁶ זאב קריל ונג'יב עמרייה, נייר עבודה בנושא: [חסמים להשתלבות האוכלוסייה הערבית במערכת ההשכלה הגבוהה](#), אגף הכלכלן הראשי במשרד האוצר, ספטמבר 2019.

בנוסף, במסמך שנכתב בעבר במרכז המחקר והמידע של הכנסת צוין כי 9% מהסטודנטים מישראל שלמדו באוניברסיטת ג'נין בשנת 2018 למדו בתחום החינוך. עוד עלה במסמך כי רוב הערבים שלמדו במוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית והשתלבו במערכת החינוך בישראל כמורים הם בוגרי מוסדות אחרים ברשות, בעיקר אוניברסיטת בית לחם, אוניברסיטת ביר זית ואוניברסיטת חברון. ראו: אסף ויניגר, [נתונים על מורים חדשים במערכת החינוך בעלי תואר ממוסדות אקדמיים ברשות הפלסטינית](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 28 בינואר 2020.

במחקר שפורסם על ידי מכון אהרון למדיניות כלכלית באוניברסיטת רייכמן (הבינתחומי בהרצליה) צוין כי האוניברסיטה בג'נין היא פרטית ועלות הלימודים בה מסתכמת בכ-25,000-30,000 ש"ח בשנה בנוסף לעלויות המחיה במעונות הצמודים לאוניברסיטה. ראו: מריאן תחאוכו, [החברה הערבית כמנוע צמיחה במשק הישראלי](#), מכון אהרון למדיניות כלכלית, דצמבר 2019.

⁷ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מועמדים ללימודים במוסדות להשכלה גבוהה](#), לוח 1.10.

נתוני ה-OECD על סטודנטים ישראלים בחו"ל לפי מדינות היעד (מוצגות המדינות שבהן לומדים לפחות 10 סטודנטים מישראל)⁸

2,969	רומניה
2,124	ארצות הברית
2,013	אוקראינה
1,759	גרמניה
1,749	מולדובה
754	איטליה
545	בריטניה
531	הונגריה
407	רוסיה
345	קנדה
340	צ'כיה
330	גיאורגיה
292	ליטא
251	סלובקיה
197	טורקיה
171	צרפת
145	פולין
142	אוסטרליה
114	בולגריה
109	שווייץ
105	ארגנטינה
94	אוסטריה
92	ספרד
87	קרואטיה
74	הולנד
66	בלרוס
65	לטביה
54	דנמרק
54	יוון
40	יפן
37	בלגיה
36	קפריסין
24	אירלנד
22	ניו זילנד
21	פינלנד
21	ארמניה
21	דרום אפריקה
20	פורטוגל
17	ברזיל
14	שבדיה
12	אקוודור

⁸ כאמור, שנת הדיווח האחרונה של המדינות שחברות ב-OECD הייתה שנת 2019, אך לא סופק מידע על שנת הדיווח האחרונה של המדינות שאינן חברות ב-OECD. הנתונים אינם כוללים את הסטודנטים שלומדים בירדן וברשות הפלסטינית שנלקחו ממחקרם של ד"ר ח'אלד עראר וד"ר קוסאי חאג' -יחיא ואשר לפיהם בשנת 2018 למדו בירדן 1,300 סטודנטים מישראל וברשות הפלסטינית 7,941 סטודנטים מישראל.